

УДК 352.07:336.1(477)
DOI 10.32782/cuj-2025-1-11

Фросіняк Руслан Вікторович

доктор філософії за спеціальністю 028 «Публічне управління та адміністрування»,
викладач кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління факультету № 4
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-5135-404X

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: УПРАВЛІНСЬКІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ

Стаття аналізує фінансову спроможність територіальних громад України та їхню адаптацію до умов воєнного стану протягом 2022–2025 років. Розглянуто вплив повномасштабного вторгнення Росії на бюджетні процеси: від різкого скорочення доходів у прифронтових регіонах до пожвавлення економічної активності в тилових. Висвітлено еволюцію «військового ПДФО» від початку повномасштабного вторгнення до його спрямування в державний бюджет та вплив який даний податок мав на розвиток територіальних громад. Досліджено адаптаційні заходи громад, зокрема використання депозитів, військових облігацій внутрішньої державної позики, сприяння релокації бізнесу та конкуренція за розміщення критично важливих підприємств.

У статті висунуто й обґрунтовано гіпотезу, що зростання доходів громад від ПДФО у 2024 році стало можливим завдяки законодавчим змінам, які призвели до широкого розповсюдження бронювання працівників критично важливих підприємств, що в свою чергу змусило бізнес та найманих працівників вийти із тіні. Досліджено механізм компенсації для певних громад, які залежали від «військового ПДФО», щоб зменшити вплив його втрати на їх фінансову спроможність. Рекомендується створити фонд для підтримки прифронтових громад, що втратили доходи, для забезпечення їхньої фінансової стабільності. Прогноз на 2025 рік, базований на Бюджетній декларації на 2025–2027 роки, вказує на виклики нерівності й бюджетних обмежень.

Дослідження акцентує увагу на координації місцевих і центральних органів влади для забезпечення стабільності та прогнозує потребу в удосконаленні бюджетного законодавства для зміцнення спроможності громад у кризовий і посткризовий періоди. Новизна дослідження полягає у виявленні й обґрунтуванні суттєвої ролі управлінських рішень у формуванні нових підходів до забезпечення фінансової спроможності громад в умовах складних викликів воєнного часу.

Ключові слова: фінансова автономія, територіальні громади, воєнний стан, бюджетний процес, управлінські рішення, децентралізація.

Frosiniak R. V. Financial capacity of territorial communities under martial law in Ukraine: management challenges and adaptation

The article examines the financial capacity of Ukrainian territorial communities and their adaptation to martial law conditions from 2022 to 2025. It analyzes the impact of Russia's full-scale invasion on budgetary processes, ranging from sharp revenue declines in frontline regions to the revitalization of economic activity in rear areas. The study highlights the evolution of "military personal income tax" (PIT) from the onset of the full-scale invasion to its redirection to the state budget, as well as the influence this tax exerted on the development of territorial communities. The adaptation measures implemented by communities are explored, including the use of deposits, military domestic government bonds, support for business relocation, and competition for the placement of critical enterprises.

The article posits and substantiates the hypothesis that the increase in community revenues from PIT in 2024 was enabled by legislative changes that facilitated the widespread reservation of workers at critical enterprises, compelling businesses and employees to emerge from the shadow economy. The mechanism of compensation for certain communities dependent on "military PIT" is investigated to mitigate the impact of its loss on their financial

capacity. It is recommended to establish a fund to support frontline communities that have lost revenues, thereby ensuring their financial stability. Projections for 2025, based on the Budget Declaration for 2025–2027, indicate challenges related to regional disparities and budgetary constraints.

The research emphasizes the coordination between local and central authorities to ensure stability and forecasts the need to refine budget legislation to strengthen the capacity of communities during and after the crisis. The novelty of the study lies in identifying and substantiating the significant role of management decisions in shaping new approaches to ensuring the financial capacity of communities amid the complex challenges of wartime.

Key words: financial autonomy, territorial communities, martial law, budget process, management decisions, decentralization.

Вступ. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року зруйнувало фінансову основу прифронтових громад і відкрило нові можливості для тилкових. Це змусило їх шукати способи виживання в умовах війни. Перерозподіл «військового ПДФО», масова міграція й економічний спад порушили звичні бюджетні процеси, тоді як депозити, облігації та бронювання працівників стали неочікуваними інструментами підтримки. Чи зможуть громади зберегти спроможність у 2025 році, попри нерівність і бюджетні виклики? Ця стаття розкриває, як управлінські рішення формують фінансову стійкість громад у кризовий період.

Метою статті є аналіз фінансової спроможності та адаптації територіальних громад України до умов воєнного стану протягом 2022–2025 років.

Матеріали та методи. Питання управління фінансовими ресурсами громад в умовах воєнного стану досліджувалися в низці праць вітчизняних науковців. Зокрема, Західна О. та Закорко К. аналізували стійкість бюджетів до воєнних викликів [1], Буй Т. та Прімерова О. розглядали трансформацію бюджетної системи [2], а Возняк Г. зверталася до європейського досвіду децентралізації [3]. Голинський Ю. досліджував управлінські підходи до фінансової спроможності [4], Варцаба В. акцентував на проблемах наповнення місцевих бюджетів [5], Ломачинська І. та Чуркіна І. вивчали переваги самоорганізації громад [6], а Бенівська Л. аналізувала регіональні особливості управління фінансами [7]. Для цього дослідження використано порівняння бюджетних даних, оцінку управлінських стратегій і аналіз кейсів громад із різними підходами до використання ресурсів.

Результати. Завдяки децентралізації в Україні органи місцевого самоврядування

отримали ширші можливості для самостійного управління фінансами, що дозволило громадам отримати ресурси для вирішення проблем місцевого розвитку. За даними Міністерства фінансів України, доходи місцевих бюджетів зросли з 68,6 млрд грн у 2014 році до 267,5 млрд грн у 2019 році, що свідчить про значне посилення фінансової бази громад. Це сприяло підвищенню гнучкості в розподілі ресурсів, зміцненню фінансової незалежності та залученню зовнішньої підтримки, забезпечуючи стабільний розвиток громад незважаючи на вплив зовнішніх факторів.

Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року застало територіальні громади України в момент, коли їхні бюджети тільки починали пожинати плоди децентралізації. Вторгнення, що почалося раптово, спричинило хаос у фінансових потоках: у прифронтових регіонах, таких як Харківська чи Запорізька області, доходи від місцевих податків різко скоротилися через зупинку роботи бізнесу та масовий від'їзд населення. Водночас західні громади, наприклад у Львівській чи Івано-Франківській областях, зіткнулися з напливом внутрішньо переміщених осіб і релокованих підприємств, що створило як нові можливості, так і конкуренцію за ресурси. У перші тижні війни громади опинилися перед вибором: або зберігати залишки коштів для базового функціонування, або швидко перекидати їх на невідкладні потреби, зокрема підтримка Сил оборони чи гуманітарна допомога [1].

Складність ситуації вимагала від місцевих громад оперативних рішень у умовах невизначеності. Багато громад на сході країни втратили контроль над частиною доходів через окупацію чи руйнування інфраструктури, що паралізувало їхню здатність планувати

витрати. У цей період громади змушені були покладатися на залишки попередніх років або тимчасову підтримку держави, адже звичні джерела надходжень, як ПДФО від місцевих жителів, стали недоступними через відтік працездатного населення.

У безпечніших регіонах України громади зіткнулися з іншими завданнями, спрямовуючи кошти місцевих бюджетів на забезпечення життєдіяльності в нових реаліях. У перші місяці 2022 року значна частина ресурсів у західних областях, таких як Львівська чи Тернопільська, йшла на облаштування місць для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та забезпечення їх базових потреб, як-от продукти харчування й транспорт. Водночас ці дії часто здійснювалися за відсутності чіткого довгострокового плану, що створювало ризик виснаження резервів.

Закономірності, що проявилися на початку війни, підкреслюють залежність місцевих бюджетів від зовнішніх умов і гнучкості місцевих лідерів. Громади в зонах бойових дій виявилися найменш підготовленими через фізичну втрату ресурсів і відсутність часу на координацію, тоді як у тилу успіх залежав від здатності швидко реагувати на вплив людей і бізнесу. Виокремлюється також нерівність: громади з більшим довоєнним резервом чи розвиненою інфраструктурою мали більше шансів утриматися на плаву, ніж ті, що роками поклалися на мінімальні доходи. Цей період став тестом на ефективність попередніх рішень і готовність до кризового менеджменту.

Відповідно до законодавства, чинного у 2022 році, 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) спрямовувалася до бюджетів територіальних громад, тоді як менші частки надходили до обласних бюджетів і держави. Завдяки цьому податок із грошового забезпечення військовослужбовців, так званий «військовий ПДФО» – став значним джерелом доходів для громад у перші місяці війни. За січень–серпень 2023 року обсяг військового ПДФО склав 96 млрд. грн, при тому, що за весь 2021 рік було зібрано лише 12 млрд. грн [8]. У результаті за підсумками 2022 року місцеві бюджети загалом отримали

більше коштів, ніж витрачали, що дозволило деяким очільникам громад розпоряджатися ними на власний розсуд, часто не враховуючи інтереси жителів. Це відбувалося на тлі складної ситуації з державним бюджетом, який покладался на зовнішню допомогу від країн-партнерів, зокрема США та ЄС, для покриття своїх потреб.

Під час воєнного стану громади використовували депозити та військові облигації як інструменти управління фінансовими ресурсами для забезпечення стійкості місцевих бюджетів. Військові облигації внутрішньої державної позики (ОВДП), випущені державою для фінансування потреб Збройних сил України та підтримки економіки в умовах війни, дозволяли громадам інвестувати надлишки коштів із гарантією повернення й доходом. Водночас депозитні операції давали змогу накопичувати ресурси й компенсувати інфляційні втрати: наприклад, Луцька громада розмістила 300 млн грн на депозиті під 9–11% річних, отримавши 9 млн грн доходу, а Охтирська – 10 млн грн під 12%, заробивши 600 тис. грн. Ці інструменти не лише зберігали цінність бюджетних коштів, а й працювали на економіку країни, спрямовуючи ресурси в державні банки чи ОВДП, що опосередковано сприяло громадам через стабілізацію фінансової системи. Це підкреслює управлінську адаптивність громад до кризових умов.

Оцінка виконання місцевих бюджетів за 2023 рік засвідчила, що громади здебільшого зуміли прилаштуватися до реалій воєнного стану, успішно вирішуючи ключові завдання бюджетної політики та спрямовуючи кошти на підтримку Сил оборони, заходи територіальної оборони, допомогу внутрішньо переміщеним особам і подолання наслідків російської агресії. Ці показники відображають соціально-економічний потенціал територій і можливості їхнього розвитку: достатній обсяг ресурсів у бюджетах свідчить про здатність громад надавати ширший спектр послуг, реалізовувати проекти в соціальній та інфраструктурній сферах і підтримувати ініціативи розвитку [9]. Дослідження Онищук І., Казюк Я., Герасимчук І. та Венцель В. показало, що у 2023 році 495 громад досягли висо-

кого рівня спроможності, 314 – оптимального, 200 – задовільного, тоді як 182 перебували на критичному й 247 – на низькому рівні, що становить 29,8% із найслабших категорій. Порівняно з 2021 роком число громад із високим рівнем зросло на 59, а з критичним – на 49, хоча кількість оптимальних і задовільних зменшилася, вказуючи на те, що попри війну значна частина громад зберегла чи навіть посилила свою спроможність.

Однак, у вересні 2023 року Кабмін виступив з ініціативою змінити розподіл "військового ПДФО", щоб спрямувати його до державного бюджету (законопроект № 10037). Ці новації викликали невдоволення серед територіальних громад, які звикли покладатися на це джерело доходів. Прихильники змін пояснювали їх необхідність кількома причинами. По-перше, частина громад зловживала додатковими коштами, що вимагало жорсткішого контролю. По-друге, зростання "військового ПДФО" було результатом війни, а не роботи громад, тож ці кошти мали слугувати загальної перемозі через підтримку ЗСУ. По-третє, ухвалення закону могло дозволити спрямувати 96 млрд грн на закупівлю дронів і розвиток виробництва зброї та техніки у 2024 році. Ця ініціатива відображала прагнення уряду посилити обороноздатність країни, що залишалося головним завданням у період війни. Для цього передбачалося перевести кошти з місцевих бюджетів до державного, щоб забезпечити належну координацію та ефективне використання ресурсів [10].

Позиція уряду базувалася на потребі раціонально розподілити значний обсяг коштів для підтримки Збройних сил України. Планувалося, що 45% від цієї суми піде на придбання безпілотників і морських дронів, ще 45% – на розширення оборонно-промислового комплексу, а 10% мали розійтися між військовими частинами відповідно до сплаченого ПДФО. Таке рішення підкреслювало намір держави зосередити зусилля на пріоритетних напрямках, важливих для оборони в умовах війни.

Проте противники такого рішення теж мали вагомі аргументи. Громади, на їхню думку, могли швидше реагувати на потреби ЗСУ та територіальної оборони, знаючи міс-

цеві проблеми краще за центральну владу. Крім того, зміна розподілу посеред бюджетного року порушувала усталені правила, що ускладнювало планування. Також військовий ПДФО нічим не відрізнявся від звичайного, а його вилучення послаблювало єдність податкової системи. Особливо гостро це відчували громади на сході та півдні України, де війна тривала чи лінія фронту була близько – для них ці доходи часто залишалися єдиним способом утриматися на плаву.

Закон, ухвалений Верховною Радою 8 листопада 2023 року, передбачив перенаправлення «військового ПДФО» з місцевих бюджетів до державного, діючи з 1 жовтня 2023 року до кінця року, коли завершиться воєнний стан. У період із 1 жовтня до 31 грудня 2023 року ці кошти розподілялися порівну: Державна служба спеціального зв'язку отримувала 13 млрд грн на закупівлю дронів, а Міністерство оборони – таку ж суму для придбання артилерійських систем. Починаючи з 1 січня 2024 року, розподіл змінився: 45% коштів спрямовувалися на безпілотники через Держспецзв'язку, 45% – на розвиток оборонно-промислового комплексу через Мінстратегпром, а 10% автоматично розподілялися між військовими частинами залежно від сплаченого ПДФО [10]. Центральна влада вважала, що концентрація «військового» ПДФО на державному рівні дозволить швидше наростити виробництво зброї та забезпечити армію сучасними засобами. У 2023 році уряд ставив за мету використати ці ресурси для зміцнення оборони, що раніше залежало від місцевих бюджетів, і таким чином підтримати загальну стратегію перемоги.

У грудні 2023 року уряд схвалив механізм компенсації для громад, які значною мірою залежали від «військового» ПДФО, щоб послабити управлінські проблеми, спричинені його вилученням до держбюджету. Для громад із високою часткою цього податку в доходах передбачалося додаткова дотація за жовтень–грудень 2023 року, а для тих, чий надходження без «військового» ПДФО скоротилися порівняно з 2022 роком, планувалося фінансова підтримка до рівня попереднього

року [11]. Такі заходи мали на меті зменшити тиск на місцеві бюджети, одночасно дозволяючи спрямовувати ключові ресурси на оборону в наступному році.

Передача «військового» ПДФО до державного бюджету стала важливим кроком уряду для концентрації ресурсів на оборонних потребах, що дало змогу профінансувати значне зростання виробництва озброєння. Тоді ж В. Зеленський озвучив амбітну мету – виготовити 1 млн дронів протягом 2024 року, однак реальні результати перевершили очікування: за підсумками року, як він повідомив на пресконференції в рамках форуму «Україна. Рік 2025» 23 лютого 2025 року. Україна досягла показника у 2,2 млн FPV-дронів і додатково виготовила 154 артилерійські системи власного виробництва. Такий прогрес став можливим завдяки вчасному рішенню передати фінансові потоки під централізований контроль, що забезпечило системне постачання армії сучасними засобами, зокрема безпілотниками для ударів по ворожих позиціях і артилерійськими системами для підтримки фронту. У контексті нестабільних постачань озброєнь від міжнародних партнерів це власне виробництво відіграло вирішальну роль у стримуванні значних втрат на лінії бойового зіткнення, підкресливши ефективність такого управлінського підходу в умовах війни [12].

Аналіз бюджетних надходжень за 2024 рік засвідчив зростання загального обсягу ПДФО, зібраного місцевими бюджетами, порівняно з 2023 роком, незважаючи на вилучення «військового ПДФО» до державного бюджету з жовтня 2023 року. Ця тенденція обумовлена кількома чинниками, зокрема поступовим відновленням економічної активності в тилкових регіонах, що стимулювалося переміщенням підприємств із зон бойових дій, а також удосконаленням управлінських підходів до мобілізації місцевих джерел доходів, таких як оптимізація використання комунальних активів і підвищення ефективності адміністрування податків. Зростання надходжень дозволило громадам зберегти фінансову стабільність і частково компенсувати втрати від перерозподілу «військового ПДФО», одночасно сприяючи реалізації соціально-інфра-

структурних завдань. Водночас держава отримала можливість сконцентрувати ресурси на оборонних потребах, зокрема нарощуванні виробництва озброєння. Такий розподіл функцій між місцевими й центральними органами влади забезпечив одночасне посилення спроможності громад і підтримку стратегічних цілей держави, що підкреслює результативність скоординованого управління фінансами в умовах воєнного стану [13].

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що зростання надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2024 році, попри втрату «військового ПДФО», стало результатом управлінських рішень, пов'язаних із бронюванням військовозобов'язаних на підприємствах, визнаних критично важливими, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. Цей закон запровадив механізм бронювання працівників таких підприємств за умови офіційного оформлення виплат на рівні, достатньому для відповідності встановленим критеріям, що стимулювало роботодавців легалізувати заробітні плати для збереження ключового персоналу від мобілізації. Працівники, у свою чергу, отримували гарантію бронювання, що підвищувало їхню зацікавленість в офіційному працевлаштуванні, формуючи взаємовигідну ситуацію. Як наслідок, виведення робочих місць із тіні сприяло суттєвому збільшенню надходжень ПДФО, що посилює фінансову спроможність громад. Втративши стабільне джерело доходів від «військового ПДФО», громади активізували зусилля для залучення бізнесу через покращення інфраструктури та створення економічних стимулів, особливо для підприємств оборонно-промислового комплексу, чия діяльність сприяла обороноздатності, одночасно зміцнюючи бюджетну стабільність громад у кризових умовах. Цей зв'язок потребує подальшого вивчення для підтвердження масштабності ефекту.

Позитивні результати 2024 року, коли громади забезпечили зростання надходжень ПДФО без «військового ПДФО» завдяки деті-

нізації та економічній активності, створили передумови для стійкості, однак у 2025 році вони зіткнуться з управлінськими викликами через скорочення бюджетних ресурсів і триваючу нерівність між регіонами. Згідно з Бюджетною декларацією на 2025–2027 роки, ухваленою Кабінетом Міністрів України 28 червня 2024 року [14], збереження спрямування «військового ПДФО» до державного бюджету послабить фінансову базу громад, особливо тих, що залежали від цих надходжень у попередні роки. Стратегії управління, такі як залучення бізнесу оборонно-промислового комплексу чи використання депозитів і військових облигацій, залишаться актуальними, але вимагатимуть від місцевих лідерів активної співпраці з державою для пошуку компенсаторних механізмів у період війни.

У 2025 році громади можуть опинитися перед необхідністю адаптації до зростання витрат на соціальні послуги для внутрішньо переміщених осіб і потенційного повернення реверсної дотації, що вплине на бюджети громад із вищими доходами, посилюючи тиск на їхню автономію. Тенденція до економічної нестабільності, спричинена війною, додаватиме викликів, вимагаючи від органів місцевого самоврядування оптимізації витрат і посилення власної економічної бази. Прогнозоване зростання доходів місцевих бюджетів, як передбачено Бюджетною декларацією, залежатиме від здатності громад ефективно управляти ресурсами, зокрема через можливе делегування повноважень для адміністрування місцевих податків, що залишається предметом дискусій між урядом і місцевою владою [14].

Збереження 64% ПДФО у місцевих бюджетах на 2025 рік стало важливим фактором підтримки фінансової спроможності громад, однак не усунуло системної нерівності між тиловими й прифронтовими регіонами, де перші продовжуватимуть вигравати від економічного поживлення. Успіх фінансової спроможності громад у 2025 році залежатиме від їх здатності адаптувати управлінські стратегії до умов війни через залучення бізнесу, оптимізацію бюджетних витрат і співпрацю з державою для мінімізації залежності від дота-

цій. Прийнятий у листопаді 2024 року Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» визначив основні фінансові рамки, але їхня ефективність для громад спиратиметься на подальше зміцнення економічної бази й стратегічне планування в кризовий період.

Висновки. Аналіз фінансової спроможності територіальних громад України в умовах воєнного стану за 2022–2025 роки показав, що управлінські стратегії відіграли ключову роль у їхній адаптації до кризових реалій, хоча результати виявилися неоднорідними через вплив війни та бюджетних змін. Початковий шок 2022 року змусив громади швидко реагувати на втрату доходів чи приплив ресурсів, а перерозподіл «військового ПДФО» у 2023 році підкреслив залежність від державної політики, водночас забезпечивши оборонні успіхи 2024 року. Використання депозитів і військових облигацій стало прикладом гнучкості в управлінні коштами, тоді як бронювання працівників у 2024 році посилило доходи через детінізацію, демонструючи здатність громад знаходити внутрішні резерви. Прогноз на 2025 рік вказує на продовження нерівності й потребу в нових джерелах доходів, що підтверджує критичну роль координації між місцевою владою та державою.

Досвід цього періоду засвідчує, що фінансова автономія громад у кризовий час залежить від балансу між зовнішньою підтримкою та самостійними управлінськими рішеннями, такими як оптимізація ресурсів і залучення бізнесу. Збереження 64% ПДФО у місцевих бюджетах на 2025 рік є позитивним кроком, але не вирішує системних проблем, пов'язаних із нерівномірним розподілом економічного потенціалу. Для забезпечення стійкості у поствоєнний період громадам необхідно розвивати стратегічне планування, спираючись на уроки війни – диверсифікацію доходів і посилення економічної бази, – а державі варто вдосконалити бюджетне законодавство, щоб гарантувати стабільність надходжень і розширити повноваження місцевих органів самоврядування, зміцнюючи децентралізацію як основу їхньої спроможності.

Література

1. Західна О., Закорко К. Функціонування об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 14. С. 78–84.
2. Буй Т. Г., Прімерова О. К. Бюджетна система України: вплив війни та виклики повоєнної відбудови. *Наукові записки НАУКМА. Економічні науки*. 2023. Т. 8. Вип. 1. С. 17–24.
3. Возняк Г. В. Бюджетна децентралізація: європейський досвід та перспективи для України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 56–62.
4. Голинський Ю., Нурієва В. Фінансова спроможність громад під час повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-41>.
5. Варцаба В. І., Мулеса Е. В., Придко Р. О. Аналіз наповнення місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку економіки і культури в Україні та світі*. 2023. Вип. 1(1). С. 14–20.
6. Ломачинська І. А., Чуркіна І. Є. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Грааль науки*. 2022. № 20. С. 29–31.
7. Беновська Л. Я. Виклики та фінансові можливості розвитку територіальних громад в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2024. Т. 86. № 1. С. 25–32.
8. Кужелев М. О. Вплив військового ПДФО на формування доходів місцевих бюджетів в умовах війни. *Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 22–23 листоп. 2023 р.) / за заг. ред. М. Є. Рогози, Г. В. Карнаухової*. Полтава: ПУЕТ, 2023. С. 343–346.
9. Онишук І., Казюк Я., Герасимчук І., Венцель В. Аналіз фінансової спроможності громад за 2023 рік. *Децентралізація*. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/17881> (дата звернення: 27.02.2025).
10. Верховна Рада України. Ухвалено закон про спрямування «військового» ПДФО на потреби оборони. 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/243600.html (дата звернення: 27.02.2025).
11. Уряд затвердив компенсацію громадам, які мали вагому частку «військового» ПДФО у структурі своїх податкових надходжень. *Міністерство фінансів України*. 2023. URL: <https://surl.li/gquyhf> (дата звернення: 27.02.2025).
12. Зеленський: 2024 року Україна виробила 2,2 мільйона FPV-дронів, у 2025-му зробить більше. *Суспільне*. 2025. URL: <https://susplne.media/955367-zelenskij-2024-roku-ukraina-virobila-22-milijona-fpv-droniv-u-2025-mu-zrobit-bilse/> (дата звернення: 27.02.2025).
13. Після вилучення «військового» ПДФО місцеві бюджети отримали за 2024 рік більше коштів, ніж роком раніше. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3956658-pisla-vilucenna-vijskovogo-pdf0-miscevi-budzeti-otrimali-za-2024-rik-bilse-kostiv-niz-rokom-ranise-op.html> (дата звернення: 27.02.2025).
14. Як громадам вижити в умовах воєнного стану – аналізуємо бюджетну декларацію. *Децентралізація*. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/18395> (дата звернення: 27.02.2025).

References

1. Zakhidna, O., & Zakorko, K. (2022). Funktsionuvannia obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu [Functioning of united territorial communities under martial law]. *Tavriiskiyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, 14, 78–84. [in Ukrainian].
2. Bui, T.H., & Primierova, O.K. (2023). Biudzhetna systema Ukrainy: vplyv viiny ta vyklyky povoiennoi vidbudovy [Ukraine's budget system: impact of war and challenges of post-war recovery]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, 8(1), 17–24. [in Ukrainian].
3. Vozniak, H.V. (2016). Biudzhetna detsentralizatsiia: yevropeyskyi dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy [Budget decentralization: European experience and prospects for Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 3, 56–62 [in Ukrainian].
4. Holynskiy, Yu., & Nuriieva, V. (2023). Finansova spromozhnist hromad pid chas povnomashtabnoi viiny [Financial capacity of communities during full-scale war]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-41>. [in Ukrainian].
5. Vartsaba, V.I., Mulesa, E.V., & Prydko, R.O. (2023). Analiz napovnennia mistsevykh biudzhetiv Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Analysis of the filling of local budgets of Ukraine under martial law]. *Suchasni tendentsii rozvytku ekonomiky i kultury v Ukraini ta sviti*, 1(1), 14–20 [in Ukrainian].
6. Lomachynska, I.A., & Churkina, I.Ye. (2022). Detsentralizatsiia mistsevykh biudzhetiv v Ukraini: vyklyky v period viiny [Decentralization of local budgets in Ukraine: challenges during the war]. *Graal nauky*, 20, 29–31. [in Ukrainian].

7. Benovska, L.Ya. (2024). Vyklyky ta finansovi mozhlyvosti rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh viiny [Challenges and financial opportunities for the development of territorial communities under war conditions]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 86(1), 25–32 [in Ukrainian].

8. Kuzheliev, M.O. (2023). Vplyv viiskovoho PDFO na formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv v umovakh viiny [Influence of military personal income tax on the formation of local budget revenues under war conditions]. *Ekonomika sohodni: problemy modeliuвання ta upravlinnia: materialy KhIII Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (m. Poltava, 22–23 lystop. 2023 r.) / za zah. red. M. Ye. Rohozy, H. V. Karnaukhovoi. Poltava: PUET* [in Ukrainian].

9. Onyshchuk, I., Kaziuk, Ya., Herasymchuk, I., & Ventsel, V. (2024). Analiz finansovoi spromozhnosti hromad za 2023 rik [Analysis of the financial capacity of communities for 2023]. *Detsentralizatsiia*. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/17881> [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2023). Ukhvaleno zakon pro spriamuvannia «viiskovoho» PDFO na potreby oborony [Law on directing "military" PIT to defense needs adopted]. Retrieved from: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/243600.html [in Ukrainian].

11. Uriad zatverdyv kompensatsiiu hromadam, yaki mali vahomu chastku «viiskovoho» PDFO u strukturi svoikh podatkovykh nadkhodzen [The government approved compensation for communities that had a significant share of the "military" personal income tax in the structure of their tax revenues]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. 2023. Retrieved from: <https://surl.li/gquyhf> [in Ukrainian].

12. Zelenskyi: 2024 roku Ukraina vyrobila 2,2 miliona FPV-droniv, u 2025-mu zrobyt bilshe [Zelenskyi: In 2024, Ukraine produced 2.2 million FPV drones and will produce more in 2025]. *Suspilne*. 2025. Retrieved from: <https://suspilne.media/955367-zelenskij-2024-roku-ukraina-virobila-22-miljona-fpv-droniv-u-2025-mu-zrobit-bilse/> [in Ukrainian].

13. Pislia vyluchennia "viiskovoho" PFO mistsevi biudzhety otrymaly za 2024 rik bilshe koshtiv, niz rokom ranishe [After the withdrawal of "military" PIT, local budgets received more funds in 2024 than the previous year]. *Ukrinform*. 2024. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3956658-pisla-vilucenna-vijskovogo-pdf-miscevi-budzeti-otrimali-za-2024-rik-bilse-kostiv-niz-rokom-ranise-op.html> [in Ukrainian].

14. Yak hromadam vyzhyty v umovakh voiennoho stanu – analizuiemo biudzhetnu deklaratsiiu [How communities can survive under martial law – analyzing the budget declaration]. *Decentralization*. 2024. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/18395> [in Ukrainian].